

VRIJEDAN RUKOPIS KUR'ANA U DŽAMIJI MEHMED-BEGA STOČANINA U GORNJEM VAKUFU

Adis SULTANOVIĆ

UDK 28-23

SAŽETAK: U ovom radu ćemo prezentirati rukopisni primjerak Kur'ana koji se nalazi u džamiji Mehmed-bega Stočanina u Gornjem Vakufu. Riječ je o rukopisnom primjerku Kur'ana koji se odlikuje sa kožnim poveзом, preklopom, modrosive boje, veličine 27 × 19, i debljine 6 cm. Tekst je kompletan, ispisan crnom i crvenom tintom, u trinaest redova, na debelom papiru svijetlo smeđe boje i to na 261-oj foliji, koje nisu numerirane. Prepisan je veoma lijepim nashi pismom. Tekst je hareketiziran kojim su po tri retka, prvi, srednji i posljednji na svakoj stranici ispisani krupnim slovima, dok su ostali sitnim pismom ispisani crnom tintom. Prema završnoj bilješci ovaj prijepis je star oko 487 hidžretskih, odnosno, 473 godine po gregorijanskom računanju vremena. Prepisivač je bio anonimni kaligraf. Za potrebe muslimana, darovao ga je zaslužni Gornjevakufljanin Nazif ef. Bajraktarević.

Ključne riječi: Gornji Vakuf, Kur'an, mushaf, rukopis, kaligrafija, prepisivač

Uvod

Džamija Mehmed-bega Stočanina u Gornjem Vakufu baštini izuzetno vrijedan pisani kulturno-historijski spomenik od značaja ne samo za

Nazif ef. Bajraktarević, vakif Kur'ana

bosansko-hercegovačku kulturnu baštinu već i šire. Riječ je o rukopisnom primjerku Kur'ana koji mnogim elementima prepisa i uveza zavređuje punu pažnju naše javnosti, zbog čega smo ga odlučili detaljnije predstaviti u ovom radu.

S pravom možemo reći da je Kur'an najviše prepisivano djelo, bilo u kompletu zvanom *mushaf*, bilo u dijelovima zvanim *džuzovi*, bilo u poglavljima *surama*, bilo u dijelovima zajedno sa molitvama – *dovama*, bilo u *ajetima*, sentencama koje su zapisivane ne samo u rukopisima već i na *levhama*. Zbog njegove važnosti kao svete knjige muslimana, njegovom tekstu se prilazilo s posebnim pijetetom. (Ždralović, 1988 : 168)

Za razliku od ostalih rukopisa, mushafi su redovno pisani čitkim i vokaliziranim *nashī* pismom, najčešće rukom iskusnih prepisivača, a u

pojednim slučajevima i vrhunskih kaligrafa svoga vremena. Prepisivač kur'anskog teksta, je pored posjedovanja stručne spreme i za to odgovarajuće diplome, morao voditi računa o tome da svaka riječ bude prepisana tačno, čitko i pod abdestom. Isto pravilo važno je i za iluminatore, *mudžellite* (knjigovesce), učiće i sve druge kojima je mushaf dolazio do ruke. Briga o mushafu se ogledala posebno u tome da se uvijek držao na najodabranijem mjestu u kući i da se prema njegovim prepisivačima i učićima gajilo najveće poštovanje. (Popara, 2014) Takav brižan odnos prema mushafu posebno, prisutan je i danas kod našeg naroda.

Opis rukopisa

Rukopis koji ovdje želimo predstaviti odlikuje se kožnim poveзом, preklopom (*miklab*), modrosive boje,

veličine 27 × 19, i debljine 6 cm. Veće dimenzije prijepisa u više slučajeva, pa i u ovom, imaju svoju i povijesnu pozadinu.

Po predaji vezanoj za halifu Omera, r.a., nije bilo poželjno pisati tekst Kur'ana sitnim slovima. Predaja govori o tome da je Omer upitao nekoga čovjeka: "Šta je ovo?", a ovaj mu je odgovorio da je to kompletan tekst Kur'ana, nanizan sitno kao biser. Na to je Omer, s puno obzirivosti, rekao: "Uvećavajte Allahovu knjigu!" (Ždralović, 1988 : 168) Često se susreću primjerci mushafa koji su iluminirani, što je slučaj i sa našim primjerkom. Na povezu se, na sredini prve korice, jasno uočava ornament u obliku rascvjetale ruže penjačice. Na zadnjoj korici je, također, utisnuta rozeta u obliku medaljona s floralnim motivima.

Tekst rukopisnog Kur'ana je kompletan, ispisan crnom i crvenom tintom, u trinaest redova, na debelom papiru svijetlo smeđe boje i to na 261 foliji, koje nisu numerirane. Prepisan je veoma lijepim *nashī* pismom. Tekst je hareketiziran kojim su po tri retka, prvi, srednji i posljednji na svakoj stranici ispisan krupnim slovima, dok su ostali sitnim pismom ispisan crnom tintom.

Napomenimo da je tekst oivičen debelom crvenom linijom. Oznake za pravilno čitanje Kur'ana su pisane crvenom tintom. Završeci ajeta su označeni crvenom tintom u obliku ispunjenih krugova, te nazivi sura i oznake stajanja. Dalje, oznake za *sedždu*, *hizb*, *ašere* i broj *džuzua* su također lijepo ispisan *nashī* pismom crvenom tintom izvan obruba.

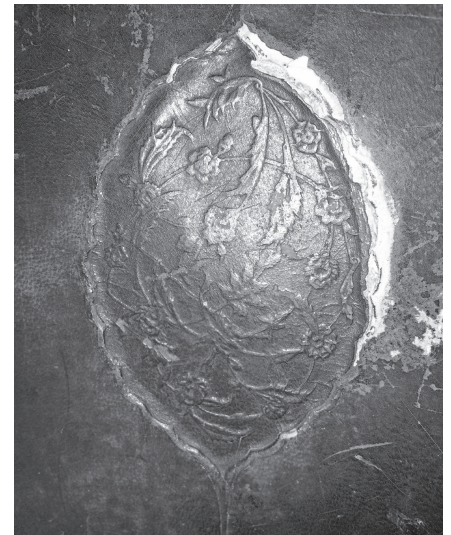
Tačke su označene u vidu triju zareza okrenutih prema gore tako da svaka tačka izgleda kao neki cvijet. Rađene su crvenom tintom. (Štulanović, 1971 : 31)

Papir je na određenim mjestima oštećen pa naknadno dosta nevjšto restauriran. Na papiru nismo primijetili vodeni znak.

Na kraju nas je interesovao još jedan važan detalj, a to je prepisivač djela. Na osnovu teksta i stila pisanja znamo da se radi o vrsnom kaligrafu

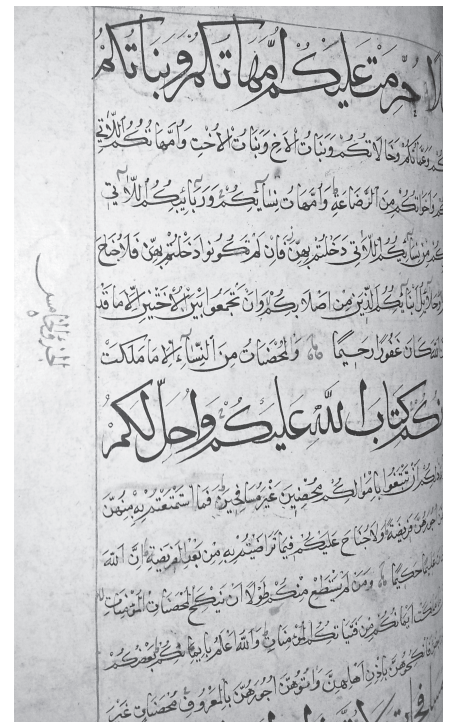
Izgled prednje korice mushafa

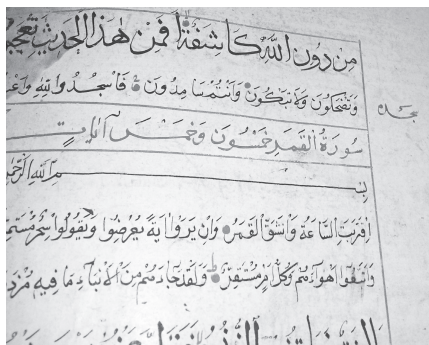
Zadnja korica logo sa tulipanom, kadifom i ružom

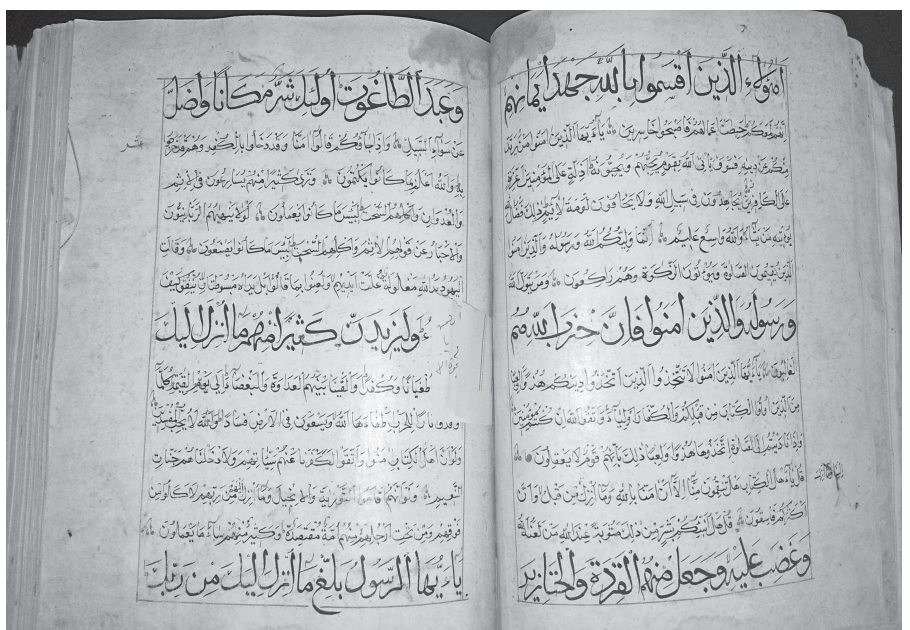
Primjer sure El-Fatiba

Primjer džuz

Primjer Sedžda

Primjer rasporeda ajeta u mushafu

koji je imao iskustvo u kaligrafskom zapisivanju. Pri analizi kaligrafskih zapisa potrebno je imati na umu da je upravo kaligrafija najplemenitija od svih vizuelnih umjetnosti islama, a pisanje Kur'ana je sveta umjetnost par excellence. (Burckhardt, 2007 : 151)

Na kraju mushafa, na 261-oj foliji u donjem dijelu stranice na arapskom jeziku nalazi se kratka bilješka, u kojoj nije navedeno ime prepisivača, već je prepisivač označen kao "Fulan ibn fulan" (anonimni kaligraf), koji je završio svoj časni posao polovinom mjeseca rebi-ul-evvela, u subotu u vremenu praskozorja. Na kraju bilješke dodatno je napisan broj "948.", aludirajući, vjerovatno, na hidžretsku

godinu prijepisa. Prema ovoj bilješci prijepis ovog mushafa završen je u drugoj dekadi mjeseca rebiul-evvela 948 / polovinom jula 1541. što znači da je star oko 487 hidžretskih odnosno 473 godine po gregorijanskom računanju vremena. Ovakva formulacija navođenja imena prepisivača je dosta rijetka u rukopisima. Prepisivači, iz skromnosti, ili nisu nikako navodili svoje ime ili su to činili napominjući da to rade zaradi postizanja Allahovog zadovoljstva i molbu čitaocima da ih spomenu u svojim dovama. U nastavku se nalazi hatmenska dova ispisana crnom tintom i skromnijeg je rukopisa. Na posljednjoj zaštitnoj foliji nalazi se

hadisi-kudsi, ispisani plavom tintom, koji govori o vrijednosti učenja Kur'ana, sa datumom prijepisa: juli 1951. u Konjicu.

Za potrebe muslimana, darovao ga je zaslužni Gornjevakufljanin Nazif ef. Bajraktarević koji je rođen 1840., a umro je 1935. u 97-oj godini života. U knjizi *Gornji Vakuf u prošlosti* (Haračić, 2014 : 255) se navodi da je bio zemljoposjednik i otac istaknutog bosanskohercegovačkog orijentaliste Bajraktarević Sulejmana.

Na kraju zaključimo da je rukopis dobro očuvan s obzirom na vrijeme prijepisa čemu je, vjerovatno, doprinijela i činjenica da je već jedanput restauriran.

Literatura

Burckhardt, Titus, (2007). *Sveta umjetnost na istoku i zapadu*, Sarajevo: Tugra, Haračić, Hajrudin, A., (2014). *Gornji Vakuf u prošlosti*, (Monografski prikaz života i rada Bošnjaka do II svjetskog rata), Sarajevo, izdavač: Džematski Medžlis Gornji Vakuf;

Štulanović, Omer, (1971). "Uloga džamije Mehmed-bega stočanina u formiranju Gornjeg Vakufa", Sarajevo: Odbor islamske zajednice u Gornjem Vakufu, IKP "Svjetlost"; Ždralović, Muhamed, (1988). *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u*

arabičkim rukopisima, knj. I, Sarajevo: Svjetlost;

Popara, Haso, *Mushaf Derviš-paše Čengića*, <http://www.ghb.ba/index.php/onama/57-iz-rukopisnog-blaga/83-mushaf-dervi-pae-ngi>, (Stranici pristupljeno 25.04.2014.)

الموجز

مخطوطة ثمينة للقرآن الكريم في مسجد محمد بك ستوتشانين في

غورني وقف

آديس سلطانوفيتش

نعرض في هذا المقال مخطوطة للقرآن الكريم موجودة في مسجد محمد بك ستوتشانين في غورني وقف. وهي مخطوطة مجلدة بالجلد لونها رمادي غامق، وحجمها ٩١×٧٢ سم. نصها كامل مكتوب بالحبر الأسود والأحمر في ثلاثة عشر سطرا، على ورق سميك لونه بني فاتح في ١٦٢ صفحة غير مرقمة. المخطوطة منسوخة بخط النسخ الجميل جدا. والنص مضبوط بالحركات، وثلاثة أسطر فيه هي الأول والمتوسط والأخير من كل صفحة مكتوبة بحروف كبيرة، بينما كتبت باقي السطور بحروف صغيرة بالحبر الأسود. وبحسب الملاحظة الحتمية فإن هذه المخطوطة عمرها حوالي ٧٨٤ سنة قمرية، أي ٣٧٤ سنة شمسية. ناسخ هذا المصحف غير معروف، وقد أوقفه الشيخ نظيف بيرقاريفيتش لصالح مسلمي دوني وقف.

الكلمات الرئيسية: غورني وقف، القرآن الكريم، المصحف، المخطوطة، الخط، الناسخ.

Summary

VALUABLE MANUSCRIPT OF THE QUR'AN IN MEHMED-BEG STOČANIN MOSQUE IN GORNJI VAKUF

Adis Sulatnović

In this article we present the manuscript of the Qur'an that has been preserved in Mehmed-beg Stočanin mosque in Gornji Vakuf. It is a manuscript sample of the Qur'an with leather cover with overlapping extension, grey-ish blue colour, of 27 x 19 size, 6 cm thick. The text is complete, written in black and red ink on thick paper light brown colour of 261 folio and not enumerated. It is written in very beautiful nashi calligraphy. The text is written with vowels of which three lines, the first, the middle and the last on each page are written in enlarged font and others in small calligraphic letters in black colour. Last notes on the manuscript show that it is about 487 (according to Hijra) years old, or 473 years according to the Gregorian calendar. It was written by an anonymous calligrapher. It was a gift bestowed, for the needs of Muslims, by Nazif ef. Bajraktarević from Gornji Vakuf.

Key words: Gornji Vakuf, Qur'an, mushaf, manuscript, calligraphy